

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopredmetni)

Ana Filipović

Odnos neuroticizma i nekih aspekata donošenja odluka s akademskim uspjehom

Završni rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni studij studij psihologije (jednopedmetni)

Odnos neuroticizma i nekih aspekata donošenja odluka s akademskim uspjehom

Završni rad

Student/ica:

Ana Filipović

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Andrea Tokić

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Filipović**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odnos neuroticizma i nekih aspekata donošenja odluka s akademskim uspjehom** rezultat mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mog rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. rujna 2019.

Sažetak	1
Summary	2
1. Uvod	3
<i>1.1. Neuroticizam</i>	3
<i>1.2. Neki aspekti donošenja odluka</i>	5
<i>1.2.1. Odgađanje donošenja odluka</i>	6
<i>1.2.2. Maksimizacija</i>	9
<i>1.2.3. Neodlučnost</i>	11
2. Problemi i hipoteze	15
<i>2.1. Problemi</i>	15
<i>2.2. Hipoteze</i>	15
3. Metoda	16
<i>3.1. Ispitanici</i>	16
<i>3.2. Mjerni instrumenti</i>	16
<i>3.3. Postupak</i>	18
4. Rezultati	18
5. Rasprava	22
6. Zaključci	27
7. Literatura	28

Sažetak

Kompleksnost života pojedinaca određuju osobine ličnosti kao i mnoge druge značajke poput načina donošenja odluka u njegovoj svakodnevici. Neuroticizam, zbog svoje izrazito negativne manifestacije poput osjećaja straha ili anksioznosti, u velikoj mjeri određuje život pojedinca. Nadalje, proces donošenja odluka nekad može biti zahtjevan, a dodatno ga mogu otežati značajke pojedinca poput njegove neodlučnosti, odgađanja donošenja odluka ili maksimizacije (traženje alternativa, visoki standardi i teškoće odlučivanja). Cilj ovog istraživanja bio je s jedne strane ispitati odnose neuroticizma i aspekata donošenja odluka s akademskim uspjehom, a s druge strane odnose neuroticizma i aspekata donošenja odluka. U istraživanju je sudjelovalo 256 studenata, od čega 186 žena i 70 muškaraca. Ispitanici su online ispunjavali upitnike maksimizacije (Turkan, 2015), neodlučnosti (Frost i Shows, 1993), brzine donošenja rutinskih odluka u svakodnevnom životu (Predrijevac, 2017) i Eysenckov upitnik ličnosti (EPQ R/A, Eysenck i Eysenck, 1991). Rezultati su pokazali kako su studenti koji su upisali redovnu akademsku godinu odlučniji i manje skloni traženju alternativa. Isto tako, ispitanici koji imaju niži prosjek ocjena skloniji su traženju alternativa, a ispitanici koji su zadovoljniji sobom kao studentom proživljavaju manje teškoća s odlučivanjem, manje odgađaju donošenje odluka, manje su neurotični i više odlučni. Nadalje, utvrđeno je kako pojedinci visoko na neuroticizmu odgađaju donošenje odluka, neodlučni su, skloni traženju alternativa i proživljavaju teškoće prilikom odlučivanja. Isto tako, ispitanici kojima treba više vremena da donesu odluku skloniji su traženju alternativa i proživljavaju više teškoća prilikom donošenja odluka. Naposljetku, utvrđeno je kako neodlučniji pojedinci imaju više standarde i proživljavaju teškoće prilikom donošenja odluka.

Ključne riječi: neuroticizam, donošenje odluka, akademski uspjeh

The relationship between neuroticism and some aspects of decision making with academic performance

Summary

Life complexity of an individual depends on personality traits and many other qualities such as his/her abilities to make choices in everyday life. Neuroticism, because of its highly negative manifestation such as feelings of fear or anxiety, largely determines the life of an individual. Furthermore, the process of conducting life choices can sometimes be challenging, more so if the person is indecisive, continuously delaying his or her obligations to make decisions or is maximizing the decision (searching for alternative solutions, high standards and experience of difficulties while deciding). The purpose of this research was to examine, on the one hand, the relationship between neuroticism and decision-making aspects with academic success, and, on the other, the relationship between neuroticism and decision-making aspects. The study involved 256 students, of which 186 were women and 70 men. Participants completed the following questionnaires online: Maximization Scale (Turkan, 2015), Indecisiveness Scale (Frost and Shows, 1993), Routine Decision-Making Questionnaire in Everyday Life (Predrijevac, 2017) and Eysenck Personality Questionnaire (EPQ R / A, Eysenck and Eysenck, 1991). The results showed that students who enrolled in the regular academic year were more determined and less inclined to seek alternatives. Similarly, participants with a lower average grade point are more likely to seek alternatives, and those who are more satisfied with themselves as a student experience less decision-making difficulty, less decision-making delay, are less neurotic, and more decided. Furthermore, neurotic individuals have been found to delay decision-making, are hesitant, prone to seek alternatives, and experience decision-making difficulties. Likewise, participants who need more time to make a decision are more likely to look for alternatives and have more difficulty making decisions. Finally, more indecisive individuals were found to have higher standards and experience decision-making difficulties.

Key words: neuroticism, decision making, academic performance

1. Uvod

1.1. Neuroticizam

Neuroticizam je jedna od širokih osobina ličnosti, a odnosi se na individualne razlike u opsegu doživljavanja negativnih, uznemirujućih emocija i sklonosti njima popratnih ponašanja i kognitivnih značajki. Neke od karakteristika koje obilježavaju crtu ličnosti neuroticizam su plašljivost, nisko samopoštovanje, socijalna anksioznost, loša kontrola impulsa i osjećaj bespomoćnosti (Costa i McCrae, 1987). Iako pojam neuroticizma ima svoje korijenje još u Freudovoj teoriji, drevnim filozofskim i medicinskim tradicijama na kojima su se temeljili psihodinamski modeli, moderna koncepcija neuroticizma nije povezana s tim teorijama. Danas je neuroticizam obično definiran u čistim deskriptivnim psihometrijskim pojmovima (Lahey, 2009). Prema Watson, Clark i Harkness (1994), osobe koje postižu visoke rezultate na skali neuroticizma, sklone su doživljavanju brojnih negativnih emocija, poput ljutnje, depresije, srama, krivnje i anksioznosti, u puno većoj mjeri i u puno jačem intenzitetu u odnosu na osobe koje postižu niske rezultate. Isto tako, imaju tendenciju osjećati se nesposobno i inferiorno te je kod njih izražena sklonost samookrivljanju. Često su samokritične, osjetljive na kritike drugih i izvještavaju o povišenim razinama doživljenog stresa i lošim strategijama suočavanja s istim. Sve to posljedično utječe na emocionalnu nestabilnost, koja je bitna karakteristika ove dimenzije ličnosti (Watson i sur., 1994). Važno je imati na umu da, iako su njihove procjene stresa do određene mjere vjerodostojne, pojedinci visoko na neuroticizmu nerijetko su skloni vidjeti prijetnje i probleme tamo gdje ih drugi ne vide. S druge strane, pojedinci koji postižu niske rezultate na ovoj dimenziji, samozadovoljni su i promatraju svijet kao neprijeteći, izvještavaju o malo problema, niskim razinama negativnih emocija i stresa (Watson i sur., 1994).

Što se tiče individualnih razlika u promjeni ličnosti kroz vrijeme, ljudi pokazuju jedinstvene obrasce razvoja u svim fazama životnog puta, no kros-sekvencijalne analize podataka pokazuju generalni trend umjerenog pada neuroticizma, odnosno povećanja emocionalne stabilnosti s godinama (Costa i sur., 1986; Roberts i Mroczek, 2008). Pokazalo se i da žene postižu veće rezultate na skalama neuroticizma (Lynn i Martin, 1997; Costa, Terracciano i McCrae, 2001) te da su veći rezultati karakteristični i za pojedince nižeg socioekonomskog statusa (Judge, Higgins, Thoresen i Barrick, 1999).

Proučavanje neuroticizma kao crte ličnosti od izuzetne je važnosti i koristi jer upravo je ona povezana s vrlo širokim spektrom i psihičkih i fizičkih zdravstvenih poteškoća, više od bilo koje druge crte ličnosti. Provedene su meta analize koje pokazuju visoku povezanost neuroticizma sa poremećajem raspoloženja, anksioznim poremećajima, somatoformnim poremećajima, shizofrenijom i poremećajem prehrane (Malouff, Thorsteinsson i Schutte, 2005) te paranodnim, izbjegavajućim, ovisnim, opešivno kompulzivnim i graničnim poremećajem ličnosti (Saulsman i Page, 2005). U istraživanju Khan i suradnika (2005) pronađena je značajna povezanost neuroticizma i depresije, generaliziranog anksioznog poremećaja, antisocijalne osobnosti, fobija te ovisnostima o alkoholu i drogama. Sve navedeno još jednom potvrđuje prije iznesenu tezu o izuzetnoj važnosti istraživanja ove crte ličnosti te se može reći kako implikacije takvih istraživanja mogu uvelike utjecati na kvalitetu življenja pojedinaca koji pokazuju visoke rezultate na ovoj dimenziji.

Osim što pojedinci visoko na neuroticizmu imaju navedene zdravstvenih poteškoća, čini se kako njihova osobnost ostavlja traga i na ostalim bitnim područjima života. Neuroticizam se pokazao vrlo značajnim u predviđanju bračnog zadovoljstva. Naime, pojedinci visoko na neuroticizmu nezadovoljniji su u odnosu na pojedince nisko na neuroticizmu (Gattis, Berns, Simpson i Christensen, 2004; Lavee i Ben-Ari, 2004). Na negativnu percepciju bračnog odnosa moguće je da utječe njihova stalna izloženost negativnim emocijama koja ima utjecaja na lošiju bračnu prilagodbu (Bouchard, Lussier i Sabourin, 1999) i visoka tendencija pripisivanja negativnih karakteristika partnerima i problemima s kojima se suočavaju (Lavee i Ben-Ari, 2004). Isto tako, pokazalo se kako su muškarci i žene sretniji ukoliko međusobno idealiziraju partnerove osobine, a pojedinci visoko na neuroticizmu nisu skloni takvom idealiziranju, što povratno utječe na percepciju nižeg bračnog zadovoljstva (Murray, Holmes i Griffin, 1996). Nadalje, istraživanje na 973 para blizanaca pokazuje vezu između subjektivne dobrobiti i ličnosti, odnosno pokazuje kako postoje zajednički geni koji leže u osnovi subjektivne dobrobiti i osobnosti. Tako se vlastita, subjektivna dobrobit povezuje s niskim neuroticizmom (Weiss, Bates i Luciano 2008). Nedvojbeno je kako sve navedene popratne pojave izraženog neuroticizma mogu utjecati na život, prvenstveno na štetan način.

Akademski uspjeh i kasniji uspjeh u karijeri uvelike određuju kvalitetu života, stoga se često vodi rasprava o tome koje osobine pojedinca doprinose akademskom uspjehu, i

općenito karijeri. Dosadašnja istraživanja potvrdila su i negativnu (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2003; Laidra, Pullmann i Allik, 2007) i pozitivnu vezu između neuroticizma i akademskog uspjeha (Musgrave-Marquart, Bromley, i Dalley, 1997; Diseth, 2002; Chowdhury, 2006). U jednom istraživanju neuroticizam se pokazao snažnijim prediktorom uspjeha čak i od savjesnosti (Chowdhury, 2006). Chamorro-Premuzic i Furnham (2003) negativnu vezu objašnjavaju anksioznošću i strahom koje se javljaju prilikom ispitivanja i ocjenjivanja znanja kod pojedinaca visoko na neuroticizmu. Diseth (2002) navodi kako zbog različitih strategija suočavanja s problemom kojima se koriste pojedinci visoko na neuroticizmu, neuroticizam može pozitivno ili negativno utjecati na akademski uspjeh. Naime, strah od neuspjeha navodi ih da se koriste strategijama koje su usmjerene na emocije, time ugrožavajući izvedbu zadatka. No, pojedinci visoko na neuroticizmu nekad mogu služiti i strategijama koje su usmjerene na problem i rješavanje zadatka, poboljšavajući time izvedbu te negativne emocije mogu poslužiti kao motivacija za bolju izvedbu. De Raad i Schouwenburg (1996) u svom radu impliciraju zaključak kako se negativna veza između neuroticizma i akademskog uspjeha povećava s dobi te na fakultetskoj razini postaje hendikepirajuća, dok Laidra i sur. (2007) nisu dobili takve razlike s povećanjem dobi.

1.2.Neki aspekti donošenja odluka

Svaki dan tijekom cijelog svog životnog vijeka, pojedinac je suočen s nizom odluka, od kojih su neke manje relevantne od drugih, neke imaju vremenski rok, a neke izravno utječu na daljnji tijek razvoja životnih događaja. Čini se kako je taj proces donošenja odluka neizbježan i kako na dnevnoj razini nesvjesno donesemo više odluka nego što mislimo. Samo ustajanje iz kreveta manifestna je posljedica odluke koju donesemo čim se probudimo i započnemo dan. Činjenica je kako neke „velike“ odluke zahtijevaju dulje razmatranje i veći mentalni napor. Primjer takve odluke je odabir studija ili odabir teme završnog rada. Većina pojedinaca ovakvim odlukama posvećuje velik dio svog vremena i ostalih kognitivnih resursa. S druge strane, odlučiti gdje ručati, u studentskoj menzi ili kod kuće, za većinu ne predstavlja problem jer takva odluka nema značajnog utjecaja na pojedinca. Kao i u osobinama ličnosti, inteligenciji ili fizičkim sposobnostima, pojedinci se razlikuju i u načinu donošenja odluka, vremenu posvećenom da bi se odluka donijela, percipiranim i stvarnim poteškoćama s kojima se suočavaju u tom procesu te percipiranoj važnosti koju odluka nosi

sa sobom ukoliko se donese, odnosno ne donese. Fokus ovog istraživanja je posvetiti se značajkama koje pojedinci posjeduju, a koje otežavaju proces donošenja odluke, čine ga napornim i subjektivno odbojnim.

Neodlučnost, odgoda donošenja odluke, traganje za alternativama, posjedovanje visokih standarda te teškoće odlučivanja neke su od tih značajki. Iako intuitivno vrlo slične, ove varijable treba diferencirati. Neodlučnost može biti trajna osobina koja dolazi do izražaja u mnogim aspektima odlučivanja tijekom života, bilo da se radi o sitnicama ili područjima od važnosti (Crites, 1969; Salomone, 1982). Osobe mogu biti nenamjerno neodlučne zbog kognitivnih blokada i osjećati se prilično loše zbog toga što bi neke odluke trebale biti na jednostavan i brz način donesene, a za njih nisu. Odgađanje donošenja odluka može biti namjerno isplanirano i može se pojaviti u samo nekim situacijama (Milgram i sur., 1998). Možda osoba nema sve potrebne informacije kako bi se upustila u proces donošenja odluke ili namjerno odgađa kako bi se posvetila trenutno bitnijim izazovima. Sklonost maksimizaciji, generalne orijentacije pojedinca da optimizira ishod u situacijama u kojima je suočen s izborom (Schwartz i sur., 2002) može se smatrati trajnom osobinom pojedinca. Ona može biti konstruktivna i destruktivna- s jedne strane je maladaptivna zbog svojih faktora traganje za alternativama i teškoćama odlučivanja, a s druge strane, faktor visoki standardi može značiti brojne povoljne ishode za osobu, a koji mogu biti povezani s akademskim i profesionalnim uspjehom (Rim, Turner, Betz i Nygren, 2011). Iako, posjedovanje visokih standarda ne znači nužno da ih osoba uvijek može zadovoljiti i da prilikom razmatranja optimalne opcije ne prolazi kroz određene poteškoće. Neki pojedinci tragaju za alternativama u mnogim situacijama, stoga se može činiti da su neodlučne, ali one jednostavno ne mogu donijeti odluku ukoliko nemaju ispred sebe sve opcije koje im se mogu ponuditi. Tek nakon toga slijedi razmatranje opcija, a cjelokupni proces može biti vremenski izrazito zahtjevan (Schwartz i sur., 2002). S obzirom na prirodu ovih konstrukata, koja je međusobno različita, a koja potencijalno narušava kvalitetan i konstruktivan proces donošenja odluka, a samim tim i kvalitetu i optimalnost donesene odluka, svaki od njih razmatran je i obrađen zasebno.

1.2.1. Odgađanje donošenja odluka

Prokrastinacija je obično definirana kao osobina ili ponašajna dispozicija za odgađanje obavljanja određenog zadatka ili donošenja odluka (Milgram, Mey-Tal i Levison, 1998). Gotovo je nemoguće da postoji pojedinac koji nikada nije odgodio izvršavanje nekog

zadatka ili donošenje neke odluke, pogotovo ako se uzme u obzir kontekst u kojem živimo, gdje smo preplavljeni obvezama koje najčešće treba izvršiti u određenom vremenskom okviru. No, uglavnom se javlja problem ukoliko želimo precizno definirati samu prokrastinaciju jer se radi o individualnoj procjeni, koja je regulirana internim normama o odgađanju (Milgram i sur., 1998). Isto tako, odgađanje izvršavanja određenog zadatka može biti namjerno isplanirano i okarakterizirano kao mudra strategija. No, prokrastinacija se može razlikovati od planiranja jer odgađanje samo po sebi nije namjerno isplanirano, već predstavlja odgodu izvršavanja nečega što je unaprijed planirano. Kao što je već spomenuto, slobodno se može reći kako svi prokrastiniraju u određenim okolnostima, ali definicija prokrastinacije koja ju navodi kao osobinu ličnosti, nalaže da pojedinac odlaže izvršavanje obaveza i odluka bilo da se radi o primjerenosti specifičnoj situaciji ili ne (Milgram i sur., 1998). Općenito, na prokrastinaciju se gleda kao na disfunkcionalnu naviku, koju prate posljedice poput osjećaja krivnje ili narušene dobrobiti, lošiji rezultati izvršavanja zadatka i stvaranja slike nepouzdanе osobe. U suvremenom društvu koje je orijentirano na postignuće i gdje se od pojedinca očekuje da izvrši zadatke u određenom vremenskom razdoblju, prokrastinacija može predstavljati vrlo ozbiljan problem, a u prilog tome ide i činjenica tiskanja sve većeg broja knjiga za samopomoć prokrastinatorima (Van Eerde, 2003).

Milgram i Tenne (2000) navode četiri vrste prokrastinacije: akademska (odgađanje akademskih obveza do zadnjeg trenutka), odgađanje svakodnevnih zadataka (odgađanje i poteškoće u organiziranju rasporeda obavljanja svakodnevnih zadataka), odgađanje donošenja odluka (nemogućnost donošenja odluka u vezi značajnih i neznčajnih događaja na vrijeme) te kompulzivno odgađanje (istovremeno odugovlačenje s odlukama i zadacima). Strah od neuspjeha i perfekcionizam može objasniti izbjegavanje suočavanja sa zadatkom. Naime, nekad se pojedinci ne žele suočiti s negativnim povratnim informacijama o vlastitoj izvedbi. Ovo čak može dovesti i do samohendikepiranja, to jest, stvaranja zapreka vlastitom djelovanju koje posljedično pogoduje lošim rezultatima i neuspjehu. Samohendikepiranje se može smatrati obrambenim mehanizmom koji pojedinci koriste kako bi vlastiti neuspjeh pripisali nedostatku vremena i odgađanju a ne svojim sposobnostima (Urdan i Midgley, 2001).

Donošenje odluka krucijalan je proces koji utječe na razvoj daljnjih događaja u životu pojedinca. Odlučivati se može u vezi značajnih životnih pitanja i onih svakodnevnih, manje važnih. Propusti i odgađanje donošenja odluka koje se tiču važnih životnih područja, poput braka, djece, karijere i mjesta stanovanja mogu imati vrlo štetne posljedice za

pojedina. S druge strane, odlučivanje o odjeći koju ćemo nositi taj dan ili načinu na koji ćemo provesti slobodno vrijeme, uglavnom se događa puno češće te se stoga treba odvijati brzo. Suprotno odlučivanju o važnim područjima života, ovakve odluke nemaju štetne posljedice ukoliko pojedinac pogriješi, to jest donese pogrešnu odluku (Milgram i Tenne, 2000). Ipak, ukoliko odgađanje donošenja odluka oko svakodnevnih sitnica postane učestalo, život pojedinca postaje pretrpan zadacima kojima bi se trebao baviti, ali ne uspijeva, jer još nije odlučio s čime započeti. Takvo kronično odgađanje donošenja odluka stvara plodno tlo za odgađanje izvršavanja zadataka. To je logički slijed koji se odvija jer osoba ne može odlučiti o tome kada i kako će se baviti nečim ukoliko nije odlučila uopće baviti se tim (Milgram i Tenne, 2000).

Iako neka istraživanja pokazuju da su osobe koje postižu visoke rezultate na skali odgađanja odluka lako ometene distraktorima i podložnije sanjarenju te time sugeriraju kako njihov način donošenja odluka zapravo nije sistematičan i uredan (Harriott, Ferrari i Dovidio, 1996), Ferrari i Dovidio (2000a) u svom istraživanju utvrđuju upravo suprotno. Naime, osobe koje odgađaju donošenje odluka angažiraju se oko sistematičnog načina kognitivnog pretraživanja te se također koriste raznim strategijama kognitivnog pretraživanja informacija, isto kao i osobe koje su nisko na dimenziji odgađanja s donošenjem odluka. Ono što ih razlikuje je upravo način korištenja tih strategija. Osobe koje odgađaju, pretražuju puno više informacija o alternativama koje im se nude, žele biti sigurniji u odluku koja će eventualno biti donesena i kognitivno slažu više različitih kombinacija s informacijama kojima su izložene (Ferrari i Dovidio, 2000a).

Utvrđeno je kako odgađanje donošenja odluka doprinosi lošijem akademskom uspjehu, kao i osjećajima srama i krivnje, depresije te je povezano s plagijarizmom (Ngo, 2016). Odgađanje donošenja odluka smatrano je maladaptivnim kognitivnim mehanizmom koji doprinosi doživljaju stresa i brige oko akademskog uspjeha, povezano je s negativnim mislima i vjerovanjima u vezi vlastitih sposobnosti i inteligencije te odvlači pažnju studenta od izvedbe zadatka (Weinstein and Palmer, 2002). Stupanj u kojem su studenti zabrinuti oko akademske izvedbe i uspjeha određuje njihovu tendenciju ka odgađanju donošenja odluka (De Palo i sur., 2017). Također, odgađanje donošenja odluka jednim je dijelom rezultat poteškoća u planiranju i upravljanju vremenom koje je potrebno da se akademski zahtjevi efikasno izvrše. Samoporažavajuće ponašanje koje anksioznost aktivira u akademskim situacijama zapravo ometa potrebne korake koje studenti trebaju poduzeti u izvršavanju zadataka. Isto tako, studenti koji nisu učinkoviti u procesiranju informacija, na

način da dodaju značenja i informacije na prethodno usvojeno znanje, iskustva, stavove i koji ne znaju kako organizirati gradivo koje se treba naučiti, provode previše vremena učeći i posljedično odgađaju suočavanje s donošenjem odluka (De Palo i sur., 2017).

Pozitivna veza između neuroticizma i odgađanja donošenja odluka utvrđena je u istraživanjima (Beswick i Mann, 1994; Milgram i Tenne 2000). Milgram i Tenne (2000) su utvrdili da je crta ličnosti neuroticizam najvažnija u objašnjavanju odgađanja odluka, a savjesnost za odgađanje zadataka. Nađeno je i da su facete crte ličnosti neuroticizam, u odnosu na samu crtu kao nadređen konstrukt, snažnije povezane sa sklonošću odgađanja odluka (Di Fabio, 2006), sugerirajući važnost njihova korištenja pri pouzdanijem objašnjavanju nekog ponašanja.

1.2.2. Maksimizacija

Još 1944. godine, von Neumann i Morgenstern pokušali su objasniti donošenje odluka svojom teorijom racionalnog izbora. Kao što joj samo ime kaže, teorija pretpostavlja kako su ljudi racionalna bića koja posjeduju organizirane i već formirane preferencije koje ih vode dalje kroz proces odlučivanja. Prema njoj, ljudima su u svakoj situaciji dostupne sve informacije o svim mogućim izborima te svim negativnim i pozitivnim posljedicama svakog od njih. Zatim uspoređuju dostupne opcije, imajući na umu vlastite preferencije, vrijednosti i koristi. Donešena odluka odraz je poželjnog ideala (Schwartz i sur., 2002). Danas je poznato kako je slika racionalnog ljudskog bića koje ne krši načela teorije racionalnog izbora nerealna i predstavlja vječno nedostižnu stremljenu. Gotovo je nemoguće posjedovati sve moguće informacije o svim mogućim opcijama koje nam se nude. No, ako i pojedinac dospije u takvu situaciju, sklon je ne upotrebljavati sve te informacije. To je poglavito slučaj ukoliko se radi o manje važnim ili trivijalnim odlukama, jer bi ga takvo donošenje odluka koštalo i vremena i truda (Payne, Bettman i Johnson, 1993). Još jedan propust u ljudskoj racionalnosti vrlo dobro demonstrira fenomen *averzija prema gubitku*. Naime, ako je u pitanju isti iznos novca, njegov dobitak za osobu ne znači isto što i gubitak istoga. Određena svota se čini vrijednijom ukoliko postoji veća mogućnost da ju izgubimo nego dobijemo. Ukratko, osoba percipira materijalni gubitak, iako je identičan dobitku, averzivnijim (Kahneman i Tversky, 1979).

Unatoč ograničenosti ljudskog kognitivnog rezoniranja i kapaciteta procesiranja, neki pojedinci i dalje s nerealno visokim očekivanjima nastoje donijeti optimalnu odluku. Naime, kompleksnost ljudskog odlučivanja odražava se u činjenici kako neki ljudi, prilikom

donošenja odluka pitaju sami sebe: “Je li ovo najbolja moguća opcija?”, dok se drugi pitaju: “Je li ovo dovoljno dobra opcija?”. U prvoj situaciji odraz zadovoljstva predstavlja najbolja moguća donesena odluka, dok se u drugoj situaciji zadovoljstvo može postići onom donesenom odlukom koja prelazi prag prihvatljivosti. Navedeni primjer opisuje suštinu konstrukta maksimizacije, generalne orijentacije pojedinca da optimizira ishod u situacijama u kojima je suočen s izborom (Schwartz i sur., 2002).

Ljudska logika nalaže kako porast broja opcija između kojih se može birati znači i veću satisfakciju, veći osjećaj kontrole i samostalnosti u odlučivanju. Unatoč tome, Schwartz (2000) pokazuje kako porast broja opcija zapravo može imati mnoge negativne posljedice po pojedinca koji im je izložen. Pojedinaac može imati poteškoća u pribavljanju svih potrebnih informacija kako bi donio ispravnu odluku, a tomu doprinosi i vremenska ograničenost unutar koje se odluka treba donijeti. Isto tako, ono što se događa kada se broj opcija povećava je istodobni porast standarda koji se tiču prihvatljivog ishoda. S porastom broja opcija, raste i percipirana odgovornost odabiranja jedne od njih te se, ukoliko osoba pogriješi pri odabiru, javlja osjećaj krivnje i nezadovoljstva. Ti osjećaji posljedica su nemogućnosti pronalaska zadovoljavajuće opcije u situaciji kada možemo birati između mnogih, i kada bi se potencijalno barem jedna od njih trebala pokazati prihvatljivom (Schwartz, 2000). Maksimizatori se redovito susreću s poteškoćama u takvim situacijama povećanog broja opcija. Naime, oni ne mogu biti sigurni kako donose optimalan izbor ukoliko ne ispituju sve alternative. No, to bi svakako bilo nepraktično i ako postane i nemoguće, maksimizatori mogu odustati od traženja najbolje opcije te odabrati opciju oko koje će se vječno pitati je li to najbolja moguća odluka koju su bili u mogućnosti donijeti i jesu li mogli donijeti još bolju odluku. Da bi cijela situacija bila gora za maksimizatore, vjerojatnost postizanja maksimiziranog ishoda smanjit će se ako su suočeni s većim izborom, to jest, veća je mogućnost pogreške (Schwartz i sur., 2002). S druge strane, nemaksimizatori traže opciju koja je dovoljno dobra i ako ju nađu, svaka sljedeća opcija bit će ignorirana. Upravo ta razlika u kriterijima, „najbolja opcija” za maksimizatore te „dovoljno dobra opcija” za nemaksimizatore objašnjava zašto nemaksimizatori uglavnom ne doživljavaju žaljenje nakon što uvide kako je postojala još bolja odluka koju su mogli donijeti (Schwartz i sur., 2002).

Jedan od najpoznatijih istraživača na području psihologije odlučivanja, Barry Schwartz, zaslužan je za niz zanimljivih istraživanja vezanih uz konstrukt maksimizacije, a upravo on i njegovi suradnici konstruirali su prvu skalu za mjerenje maksimizacije, koja je

korištena i u ovom istraživanju. Skala se sastoji od tri subskale: traženje alternativa, visoki standardi i teškoća odlučivanja. Schwartz i suradnici (2002) ustanovili su kako postoji pozitivna povezanost između maksimizacije i perfekcionizma, žaljenja i depresije. Između maksimizacije i sreće, zadovoljstva životom, optimizma i samopouzdanja pronađena je negativna povezanost. Isto tako, pokazalo se kako se maksimizatori češće upuštaju u socijalne usporedbe, upravo iz razloga kako bi provjerili gdje se na ljestvici poželjnosti nalazi njihova donesena odluka u odnosu na tuđe.

Istraživanja koja su se bavila povezanošću neuroticizma i maksimizacije pokazuju nekonzistentne rezultate glede njihova odnosa. Schwartz i sur. (2002) nisu dobili značajnu povezanost između navedenih varijabli. Purvis, Howell i Iyer (2011) u svom istraživanju navode kako se neuroticizam pokazao najjačim prediktorom sklonosti maksimiziranju, u usporedbi s ostalim osobinama ličnosti iz petofaktorskog model. Dalal, Diab, Zhu i Hwang (2015) i Highhouse, Diab i Gillespie (2008) također utvrđuju pozitivnu povezanost, dok Love (2009) upućuje na negativnu povezanost, ali ne navodi nikakva moguća objašnjenja takvog nalaza u svom radu. Navedeni rezultati impliciraju potrebu provedbe daljnjih istraživanja pri pouzdanijem utvrđivanju odnosa neuroticizma i sklonosti maksimiziranju.

Maksimizatori koji donošenju odluka pristupaju sa strahom, iz razloga što ne žele donijeti odluku ispod optimalne razine, konstantno se uspoređuju s drugima. To na kraju rezultira odgađanju donošenja odluka, a nerijetko se dogodi i da se odluke niti ne donesu (Misuraca i sur., 2015). Rim i suradnici (2011) utvrdili su značajnu pozitivnu povezanost rezultata na podskalama upitnika maksimizacije, traženje alternativa i teškoće odlučivanja s odgađanjem donošenja odluka, dok nije utvrđena povezanost između podskale visoki standardi i odgađanja odluka. Objasnili su to povezanošću visokih standarada i pozitivnog te adaptivnog funkcioniranja, dok traženje alternativa i teškoće odlučivanja ne pokazuju takvu povezanost, već se vezuju uz neproduktivno ponašanje prilikom odlučivanja.

1.2.3. Neodlučnost

Kako bi se donijela dobro promišljena odluka, potrebno je da pojedinac ima jasno definirane ciljeve, dobar uvid u alternative te sposobnost valjane procjene ishoda i karakteristika tog ishoda (Germeijs i De Boeck, 2003). Prema istim autorima, tri faktora mogu onemogućiti ispunjenje navedenih uvjeta i samim tim ugroziti proces donošenja

odluke. Prvo, nedostatak informacija, na primjer o mogućim alternativama, potencijalno smanjuje kvalitetu donesene odluke. Zatim, izjednačene preferencije ciljeva i ishoda, nejasna definiranost ili sukob između istih, drugim riječima problem s vrednovanjem, također otežava proces odlučivanja. Naposljetku, neizvjesnost oko ishoda potencijalno donesene odluke doprinosi cjelokupnom problemu. Sve su to faktori koji povećavaju osjećaje nemira i nelagode, čine proces odlučivanja kompliciranim i posljedično uzrokuju napetost. Ukoliko se važnost donesene odluke poveća, ove posljedice su izraženije (Germeijs i De Boeck, 2003).

Imajući na umu navedene potencijalne poteškoće, neki ljudi donose odluke teže od drugih i prilikom tog procesa više doživljavaju nelagodu. Mogu se razlikovati poteškoće na polju odlučivanja o jednom, specifičnom području, kao što je odlučivanje o karijeri ili osnivanje obitelji i poteškoće koje se očituju u praktično svim područjima života (Germeijs i De Boeck, 2002). Crites (1969) opisuje neodlučnu osobu kao onu koja ima poteškoća s donošenjem odluka koje se tiču svih životnih domena, bilo da se radi o odlukama velike ili male značajnosti. Spunt, Rassin i Epstein (2009) neodlučnost definiraju kao problematičnu osobinu koja se pojavljuje kako u kliničkoj populaciji (kao takva povezuje se s depresijom, ovisnim poremećajem ličnosti i opsesivno kompulzivnim poremećajem) tako i u normalnoj populaciji (gdje se povezuje sa depresivnim i opsesivno kompulzivnim simptomima, anksioznošću i brigom). Neodlučne osobe obilježene su karakteristikama poput niskog samopouzdanja i samopoštovanja, osjećaja bespomoćnosti, eksternaliziranog lokusa kontrole, nejasnog osjećaja vlastitog identiteta, visoke razine ambivalencije i frustracije te sklonosti okrivljavanja drugih za situaciju u kojoj se nalaze (Salomone, 1982).

Beattie, Baron, Hershey i Spranca (1994) uveli su pojam *stav prema odluci*, a on se odnosi na želju koju pojedinac posjeduje prema donošenju odluka, odnosno izbjegavanju istog, neovisno o posljedicama jednog ili drugog ponašanja. Prema njima, postoje dva različita stava prema donošenju odluka: *traženje*, koje je okarakterizirano motivacijom i željom za donošenjem odluka i *averzija*, okarakterizirana motivacijom da se donošenje odluka izbjegne. Čini se kako neodlučni pojedinci preferiraju taktiku izbjegavanja prilikom donošenja odluka (Spunt i sur., 2009)

U situacijama koje su kognitivno zahtjevne, a odluka se treba donijeti, neodlučne osobe izvještavaju o visokim razinama anksioznosti i niskoj razini sigurnosti (Ferrari i Dovidio, 2001). Isto tako, u dvosmislenim i neizvjesnim situacijama imaju tendenciju

zamišljanja najgoreg mogućeg scenarija (Rassin and Muris, 2005). S obzirom da se većina odluka danas donosi s dozom neizvjesnosti i rizika, Spunt i sur. (2009) htjeli su utvrditi mogućnost konceptualizacije skale neodlučnosti Frosta i Showsa (1993) u terminima dva faktora. Prvi faktor koji su pretpostavili je averzivna neodlučnost, koju prate negativni osjećaji i kognicija orijentirana uočavanju prijetnje, a drugi pretpostavljeni faktor nazvan je izbjegavajuća neodlučnost, okarakterizirana teškoćama u procesu donošenja odluka i sklonošću ka njegovom izbjegavanju. U svom istraživanju potvrdili su ovu pretpostavku, a ta spoznaja znači veliki napredak u dotad malo istraživanom konstrukt neodlučnosti, a i u razvoju navedene skale.

Frost i Shows (1993), čija je skala neodlučnosti korištena u ovom istraživanju, u svom su istraživanju utvrdili pozitivnu povezanost neodlučnosti s perfekcionizmom. No, važno je napomenuti kako je samo maladaptivni aspekt perfekcionizma ostvario tu vezu. Navode i kako su osobe koje su pretjerano zabrinute oko mogućnosti da pogriješe i koje sumnjaju u ispravnost i kvalitetu vlastitih odluka i djelovanja, one koje imaju tendenciju biti neodlučne. S druge strane, osobe koje su bitno odlučnije su one koje postavljaju visoke osobne standarde i koje nisu pretjerano zabrinute oko manjih i neznčajnih pogrešaka koje se mogu dogoditi. Nadalje, ustanovili su i vezu između neodlučnosti i opsesivnih misli te opsesivnog provjeravanja. Ovo saznanje predstavlja prvi pravi dokaz o povezanosti tih varijabli, poglavito u ne-kliničkom uzorku. Zanimljiv je i nalaz o tome kako neodlučne osobe nisu izvještavale o višoj razini neodlučnosti kod svojih roditelja u odnosu na odlučne osobe. To implicira da neodlučnost nije rezultat nikakvog direktnog obiteljskog utjecaja (Frost i Shows, 1993). Nadalje, kao što su u svom istraživanju i očekivali, Frost i Shows (1993) dobili su pozitivnu povezanost između neodlučnosti i tendencije ka odgađanju obaveza, a ta tendencija može jednim dijelom biti odraz nemogućnosti donošenja odluka u vezi načina izvršavanja određenog zadatka. Ono što je iznenađujuće, razlog prokrastinacije nije bio strah od neuspjeha, već osjećaj averzije prema zadatku, čija je priroda ostala nejasna. Spunt i sur. (2009) dobili su značajnu povezanost neodlučnosti i sklonosti žaljenju, implicirajući kako sklonost žaljenju može igrati važnu ulogu u donošenju odluka.

Istraživanja potvrđuju pozitivnu povezanost neodlučnosti i crte ličnosti neuroticizam (Jackson, Furnham i Lawty-Jones, 1999; Tamir i Robinson, 2004; Germeijs i Verschueren, 2011). Germeijs i Verschueren (2011) u svom istraživanju navode kako je upravo ova osobina najsnažniji korelat neodlučnosti, u odnosu na ostale crte petofaktorskog modela ličnosti. Također, osobe visoko na ovoj dimenziji imaju velikih poteškoća, izraženih u obliku

neodlučnosti, prilikom donošenja odluka o svojoj karijeri (Gati i sur., 2010; Fabio , Palazzeschi, Asulin-Peretz i Gati, 2012).

Frost i Shows (1993) u svom su istraživanju utvrdili kako neodlučnim pojedincima, u odnosu na one odlučne, treba značajno duže vremena da donesu odluku vezanu za odabir odjeće, načina provođenja slobodnog vremena, hrane s menija i određenih akademskih aktivnosti. Slične nalaze s odgađanjem odluka i neodlučnosti dobili su i Ferrari i Dovidio (2000b). Moguće je da neodlučne osobe odgađaju donošenje odluka jer teže zadovoljavanju najviših standarda, a ukoliko ne pronalaze alternativu koja bi im to omogućila, izbjegavaju donijeti odluku. To objašnjenje u skladu je sa nalazom o pozitivnoj vezi neodlučnosti i perfekcionizma (Patalano i Wengrovitz, 2007). Slično objašnjenje nude i Barkley-Levenson i Fox (2016). Oni navode kako je moguće da neodlučni pojedinci odgađaju donošenje odluka kako bi ih pokušali optimizirati. Isto tako, pokazalo se kako su neodlučnost i maksimizacija u pozitivnom odnosu (Highhouse i sur., 2008), a Rassin (2007) navodi maksimizaciju kao dispozicijskog antecedenta neodlučnosti. Spunt i sur. (2009) dobili su pozitivnu povezanost između maksimizacije i averzivne neodlučnosti, ali ne i izbjegavajuće. To je moguće jer su i maksimizacija i averzivna neodlučnost povezane s negativnim emocijama prilikom donošenja odluka.

Iz dosadašnjeg prikaza rezultata vidljivo je kako su navedeni konstrukti povezani s različitim domenama života, pa je svrha ovog istraživanja bila ispitati odnose različitih aspekata donošenja odluka i neuroticizma s akademskim uspjehom. Nadalje, opisani konstrukti se teoretski djelomično preklapaju pa je jedan od ciljeva istraživanja bio i utvrditi njihove međusobne odnose. Dakle, cilj ovog istraživanja bio je s jedne strane ispitati odnose neuroticizma i aspekata donošenja odluka s akademskim uspjehom, a s druge strane odnose neuroticizma i aspekata donošenja odluka. Za potrebe ovog istraživanja akademski uspjeh promatran je kroz varijable prosjeka ocjena, redovnosti upisane akademske godine i mjere zadovoljstva sobom kao studentom.

2. Problemi i hipoteze

2.1. Problemi:

1. Ispitati odnos neuroticizma kao globalne osobine ličnosti, te odgađanja, neodlučnosti i faktora maksimizacije (traženje alternativa, visoki standardi i teškoće odlučivanja) s različitim aspektima akademskog uspjeha (prosječna ocjena, redovnosti upisa i zadovoljstva sobom kao studentom).
2. Ispitati odnos crte ličnosti neuroticizma i različitih aspekata donošenja odluka.
3. Ispitati odnose različitih aspekata donošenja odluka.

2.2. Hipoteze:

1. U skladu s dosadašnjim istraživanjima (Diseth, 2002; Chowdhury, 2006; De Palo i sur., 2017) može se očekivati kako su neuroticizam i visoki standardi pozitivno, a neodlučnost, odgađanje donošenja odluka, traženje alternativa i teškoće odlučivanja negativno povezani s akademskim uspjehom.
2. U skladu s dosadašnjim istraživanjima (Milgram i Tenne 2000; Germeijs i Verschueren, 2011; Purvis i sur., 2011) može se očekivati kako će pojedinci visoko na dimenziji neuroticizma ujedno biti i neodlučniji prilikom donošenja odluke te da će češće odgađati donošenje odluka zbog poteškoća sa suočavanjem i straha od neuspjeha. Nadalje, očekuje se kako će pojedinci visoko na dimenziji neuroticizma biti skloniji traženju alternativa, imati niže standarde i proživljavati teškoće prilikom odlučivanja.
3. U skladu s dosadašnjim istraživanjima (Rassin, 2007; Rim i sur., 2011; Barkley-Levenson i Fox, 2016) može se očekivati kako će pojedinci koji su skloni traženju alternativa, koji imaju visoke standarde i koji proživljavaju teškoće prilikom donošenja odluka, trebati više vremena da donesu najbolju odluku te da će biti neodlučniji. Isto tako, očekuje se da će i pojedinci koji odgađaju donošenje odluka ujedno biti neodlučniji.

3. Metoda

3.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 256 studenata, od čega 186 žena i 70 muškaraca. Prosječna dob je 21.24 godina (dobni raspon iznosi od 18 do 27 godina, $SD= 0.57$). Studenti pohađaju različite studijske programe u Zadru, Zagrebu, Splitu i Osijeku. Od studijskih usmjerenja najčešće su zastupljena: psihologija, matematika, edukacijsko-rehabilitacijski smjer i ekonomija. 88% ($N=226$) studenata upisalo je redovnu 2018/2019 akademsku godinu.

3.2. Mjerni instrumenti

- *Pitanja o općim podacima*, koja uključuju pitanje o dobi, spolu, studijskom usmjerenju, okvirnom prosjeku ocjena u dosadašnjem studiranju, zadovoljstvu sobom kao studentom te redovnosti upisane akademske godine 2018/2019.

- *Upitnik brzine donošenja rutinskih odluka u svakodnevnom životu* (upitnik je konstruiran za mjerenje odgađanja donošenja odluka; Tenne, 1997; u ovom istraživanju korištena je hrvatska verzija upitnika, Predrijevac, 2017). Upitnik sačinjava 15 čestica koje se odnose na vrijeme koje je potrebno kako bi se odlučilo u vezi nekih svakodnevnih odluka i pitanja. Pitanja nisu od presudne važnosti za pojedinca i ne nose štetne posljedice sa sobom. Neke od čestica su: „*Hoćete li ili ne izaći van i zabaviti se?*“, „*Što ćete odjenuti ujutro?*“ i „*Hoćete li ostaviti napojnicu konobaru ako je usluga bila loša?*“. Ispitanik treba procijeniti koliko vremena mu je potrebno da donese odluku vezanu uz svako pitanje, sve čestice imaju istu orijentaciju, a ljestvica na kojoj se procjenjuje ima 4 stupnja (1 znači odmah ili vrlo brzo, a 4 nakon duljeg vremena). Aritmetička sredina svih čestica predstavlja ukupni rezultat za pojedinca, a veći postignuti rezultat znači više potrebnog vremena kako bi se odluka donijela.

- *Skala maksimizacije* (Schwartz i sur., 2002), u ovom istraživanju korištena je hrvatska verzija upitnika, Turkan, 2015). Skala se sastoji od 13 čestica, s tim da su u hrvatskoj verziji upitnika izbačene dvije čestice iz daljnje statističke analize zbog premalog faktorskog zasićenja. Ispitanici trebaju odgovoriti s „da“ ukoliko se s određenom česticom slažu i s „ne“ ako se ne slažu. „Ne“ je kodirano kao 0, a „da“ kao 1. Što je zbroj odgovora

veći to je sklonost maksimiziranju veća. Skala ima trofaktorsku strukturu. Prvi faktor je traženje alternativa koji sadrži šest čestica, a primjer čestice je: „*Nikada se ne zadovoljavam drugom najboljom opcijom*“. Drugi faktor je teškoća odlučivanja i sadrži četiri čestice, a primjer čestice je: „*Kada slušam radio u autu, često provjeravam postoji li nešto bolje na drugim stanicama, čak i kada sam relativno zadovoljan/na onime što slušam*“. Zadnji faktor je visoki standardi, sadrži tri čestice, a primjer jedne je „*Često mi je teško kupovati poklon prijatelju/ici*“. Tri čestice su, kako bi se prilagodile kontekstu ispitivane populacije studenata i razvijenijoj tehnologiji, preoblikovane iz „*Bez obzira na to koliko sam zadovoljan/na svojim poslom, jedina prava odluka je da prestano tražim bolje prilike*“ u „*Bez obzira na to koliko sam zadovoljan/na svojim studentskim poslom, jedina prava odluka je da prestano tražim bolje prilike*“, „*Posuđivanje filmova iz videoteke je zaista teško – uvijek se mučim s odabirom najboljeg*“ u „*Prilikom traženja filma kojeg ću gledati uvijek se mučim s odabirom najboljeg*“ i „*Smatram da je pisanje vrlo zahtjevno, čak i ako se radi o pismu prijatelju, jer je teško sročiti riječi na pravi način. Često čak i za jednostavne stvari prvo nekoliko puta pišem koncept*“ u „*Smatram da je pisanje vrlo zahtjevno, čak i ako se radi o pismu ili poruci prijatelju, jer je teško sročiti riječi na pravi način. Često čak i za jednostavne stvari prvo nekoliko puta pišem koncept*“.

○ *Upitnik neodlučnosti (Frost i Shows, 1993)*. Upitnik se sastoji od 15 čestica koje ispituju faktor neodlučnosti, ispitanici odgovaraju na ljestvici od 5 stupnjeva, gdje 1 znači u potpunosti se slažem, a 5 u potpunosti se ne slažem. Čestice „*Uvijek znam točno što želim*“, „*Lako donosim odluke*“, „*Volim biti u poziciji da donosim odluke*“, „*Jednom kada donesem odluku, pouzdajem se u sebe da je odluka dobra*“, „*Obično brzo donosim odluke*“ i „*Jednom kada donesem odluku, prestanem se brinuti o tome*“ obrnuto se boduju, a ukupan rezultat predstavlja zbroj označenih stupnjeva slaganja za svaku pojedinačnu tvrdnju. Veći rezultat znači manju neodlučnost. Skalu su za potrebe ovog istraživanja, s engleskog jezika na hrvatski, prevela dva dobra poznavaoa engleskog jezika. Unutarnja konzistencija originalne skale iznosi 0.87 (Frost i Shows, 1993), a upravo toliko iznosi i u prevedenoj verziji.

○ *Ljestvica neuroticizma (Priručnik za Eysenckove skale ličnosti (EPS – odrasli), 1994)*. Ispitanik odgovara s „da“ ukoliko se slaže s česticom i „ne“ ukoliko se ne slaže. „Ne“ je kodirano kao 0, a „da“ kao 1 te veći ukupni zbroj odgovora znači veći, izraženiji neuroticizam. Neke od čestica su: „*Može li Vas se lako uvrijediti?*“, „*Brinete li se zbog*

strašnih stvari koje bi se mogle dogoditi?“ i „Jeste li ponekad puni energije, a ponekad posve bezvoljni?“.

3.3. Postupak

Mjerni instrumenti distribuirani su na internetskoj stranici Facebook, na stranicama Sveučilišta u Zadru, Zagrebu, Splitu i Osijeku. Na početku ispitivanja priložena je uputa: „Poštovani, pred Vama se nalaze upitnici koji ispituju odnose nekih aspekta donošenja odluka i osobina ličnosti. Istraživanje se provodi za potrebe izrade završnog rada studentice 3. godine preddiplomskog studija psihologije Sveučilišta u Zadru, a ispunjavanje upitnika je anonimno i dobrovoljno te u svakom trenutku možete prekinuti s ispunjavanjem.“ Ispitanicima je priložena i e-mail adresa ukoliko imaju bilo kakvih pitanja u vezi istraživanja a na kraju ispitivanja izražena je zahvalnost na sudjelovanju. Ispitivanje je u prosjeku trajalo 5 minuta.

4. Rezultati

4.1. Deskriptivni parametri

Tablica 1 Prikaz deskriptivnih podataka različitih varijabli (N=256)

	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>	Spljoštenost	Asimetričnost	<i>K-S d</i>
Dob	21.28	18.00	32.00	1.86	0.50(0.15)	0.72(0.30)	0.20*
Prosjek ocjena	3.83	2.00	5.00	0.57	-0.07(0.15)	-0.26(0.30)	0.11
Zadovoljstvo sobom kao studentom	3.72	1.00	5.00	0.92	-0.39(0.15)	-0.37(0.30)	0.24*
Skala odgađanja s donošenjem odluka	32.36	19.00	54.00	6.34	0.60(0.15)	0.76(0.30)	0.08
Skala neodlučnosti	46.16	23.00	64.00	6.72	-0.77(0.15)	1.22(0.30)	0.12*
Subskala maksimizacije: traženje alternative	5.71	4.00	8.00	1.19	0.17(0.15)	-0.95(0.30)	0.19*
Subskala maksimizacije: visoki standardi	6.27	4.00	8.00	1.16	-0.19(0.15)	-0.76(0.30)	0.17*
Subskala maksimizacije: teškoće odlučivanja	4.25	3.00	6.00	0.95	0.23(0.15)	-0.90(0.30)	0.21*
Skala neuroticizma	37.16	24.00	48.00	5.71	0.15(0.15)	-0.87(0.30)	0.16

K-S d- vrijednost Kolmogorov-Smirnovljeva testa; *p<.05; vrijednosti u zagradama pored parametara asimetričnosti i spljoštenosti distribucija ukazuju na standardnu pogrešku.

Testiranjem normalnosti distribucija ispitivanih varijabli utvrđena su značajna odstupanja od normalne raspodjele za varijable dobi, zadovoljstva sobom kao studentom, skalu neodlučnosti, te za sve tri subskale maksimizacije. Međutim, uvidom u vrijednosti parametara asimetričnosti i spljoštenosti distribucija vidljivo je da ta odstupanja nisu velika, kod asimetričnosti maksimalno 1.22, a kod spljoštenosti -0.77. Budući da su navedene vrijednosti bitno ispod kritične vrijednosti koja predstavlja ozbiljno odstupanje distribucije od normalne (± 3 za asimetričnost i ± 10 za spljoštenost (Kline, 2011), na svim varijablama korišteni su parametri i analize parametrijske statistike.

4.2. Povezanost između različitih varijabli i akademskog uspjeha

U svrhu odgovora na prvi istraživački problem izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između varijabli neuroticizma, triju aspekata maksimizacije, odgađanja donošenja odluka i neodlučnosti, s jedne strane, a s varijablama prosjek ocjena i zadovoljstva sobom kao studentom s druge strane. Povezanost redovitosti upisa studija s četiri konstrukta (neuroticizam, aspekti maksimizacije, neodlučnost i neuroticizma) izračunata je Spearmanovim koeficijentom korelacije jer je varijabla redovitosti upisa godine dihotomna.

Tablica 2 Prikaz Pearsonovih koeficijenata korelacije između aspekata donošenja odluka, neuroticizma i varijabli akademskog uspjeha

	Prosjek ocjena	Zadovoljstvo sobom kao studentom
Maksimizacija: Traženje alternative	-0.13*	-0.12
Maksimizacija: Visoki standardi	-0.01	-0.04
Maksimizacija: Teškoće odlučivanja	0.01	-0.18*
Neodlučnost	0.12	0.20*
Odgađanje donošenja odluka	-0.07	-0.18*
Neuroticizam	0.01	-0.24*

* $p < 0.05$

Dobivena je statistički značajna negativna povezanost između prosjeka ocjena i traženja alternativa te negativna povezanost između zadovoljstva sobom kao studentom i teškoćama odlučivanja, odgađanja s donošenjem odluka i neuroticizmom, uz razinu rizika od pogrešnog zaključka manju od 5%. Ispitanici koji imaju niži prosjek ocjena skloniji su traženju alternativa, a ispitanici koji su zadovoljniji sobom kao studentom proživljavaju manje teškoća s odlučivanjem, manje odgađaju donošenje odluka i manje su neurotični. Dobivena je značajna povezanost između zadovoljstva sobom kao studentom i neodlučnosti. Ispitanici koji su zadovoljniji sobom kao studentom su odlučniji.

Tablica 3 Prikaz Spearmanovih koeficijenata korelacije između redovnosti upisane godine i triju aspekata maksimizacije, neodlučnosti, odgađanja s donošenjem odluka i neuroticizma

	Redovna godina
Traženje alternativa	-0.18*
Visoki standardi	-0.05
Teškoće odlučivanja	-0.11
Neodlučnost	0.19*
Odgađanje donošenja odluka	-0.07
Neuroticizam	-0.11

* $p < 0.05$

Dobivena je statistički značajna negativna povezanost između redovnosti upisane godine i traženja alternativa te pozitivna povezanost s neodlučnosti, uz razinu rizika od pogrešnog zaključka manju od 5%. Ispitanici koji su upisali redovnu akademsku godinu 2018/2019 su manje skloni traženju alternativa, a obzirom da veći rezultat na skali neodlučnosti znači manju neodlučnost, može se reći kako su ispitanici koji su upisali redovnu akademsku godinu odlučniji.

4.3. Povezanost između aspekata donošenja odluka i neuroticizma

Kako bi se utvrdila povezanost između različitih aspekata donošenja odluka međusobno, kao i njihove odnose s neuroticizmom, odnosno, kako bi se odgovorilo na 2. i 3. problem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije.

Tablica 4 Prikaz Pearsonovih koeficijenata korelacije između odgađanja s donošenjem odluka (ODO), neodlučnosti, te subskala maksimizacije- traženje alternativa (MTA), visoki standardi (MVS) i teškoće odlučivanja (MTO) i neuroticizma

	ODO	Neodlučnost	MTA	MVS	MTO	Neuroticizam
ODO	1.00					
Neodlučnost	-0.01	1.00				
MTA	0.36*	-0.10	1.00			
MVS	0.03	-0.23*	0.16*	1.00		
MTO	0.23*	-0.15*	0.17*	0.13*	1.00	
Neuroticizam	0.28*	-0.25*	0.32*	0.11	0.44*	1.00

* $p < 0.05$

Dobivena je značajna pozitivna povezanost između neuroticizma i odgađanja donošenja odluka, neuroticizma i traženja alternativa te neuroticizma i teškoća odlučivanja, uz razinu rizika od pogrešnog zaključka manju od 5 %. Ispitanici kojima treba više vremena da donesu odluku imaju izraženiju crtu ličnosti neuroticizam te su pojedinci visoko na neuroticizmu ujedno skloniji traženju alternativa, ali i nailaze na više teškoća prilikom odlučivanja. Dobivena je značajna negativna povezanost između neodlučnosti i crte ličnosti neuroticizam, uz razinu rizika manju od 5 %. S obzirom na prethodnu napomenu u vezi skale neodlučnosti, može se reći kako su ispitanici koji su neodlučniji, više i neurotični. Nije utvrđena značajna povezanost između visokih standarda i neuroticizma, uz razinu rizika veću od 5 %.

Dobivena je značajna pozitivna povezanost odgađanja donošenja odluka i traženja alternativa te odgađanja donošenja odluka i teškoća odlučivanja, uz razinu rizika manju od 5 %. Ispitanici kojima treba više vremena da donesu odluku skloniji su traženju alternativa i proživljavaju više teškoća prilikom donošenja odluka. Između odgađanja s donošenjem odluka i visokih standarda nije dobivena značajna povezanost, uz razinu rizika veću od 5 %.

Dobivena je značajna negativna povezanost između neodlučnosti i visokih standarda te neodlučnosti i teškoća odlučivanja, uz razinu rizika manju od 5 %. S obzirom da veći rezultat na skali neodlučnosti znači manju neodlučnost, može se reći kako ispitanici koji su neodlučniji imaju više standarde i proživljavaju teškoće prilikom donošenja odluka. Između neodlučnosti i traženja alternativa te odgađanja donošenja odluka i neodlučnosti nije utvrđena značajna povezanost, uz razinu rizika veću od 5 %.

5. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je s jedne strane ispitati odnose neuroticizma i aspekata donošenja odluka s akademskim uspjehom, a s druge strane odnose neuroticizma i aspekata donošenja odluka. Neuroticizam kao osobinu ličnosti obilježava niz negativnih karakteristika poput plašljivosti, niskog samopoštovanja, socijalne anksioznosti, ljutnje, depresije, srama i krivnje (Costa i McCrae, 1987; Watson, Clark i Harkness, 1994). Isto tako, odgađanje donošenja odluka te neodlučnost i maksimizacija prilikom donošenja istih, zbog svojih maladaptivnih značajki, mogu rezultirati štetnim posljedicama u životu pojedinca. Uzevši u obzir negativne karakteristike navedenih varijabli i značajnost koju nose sa sobom u svakodnevnom životnim domenama, od interesa je bilo ispitati njihov odnos s akademskim uspjehom, isto tako važne varijable zbog svog utjecaja na daljnji tijek razvoja profesionalnog života pojedinca.

U ovom istraživanju akademski uspjeh operacionaliziran je kao redovnost upisane akademske godine 2018/2019, prosjek ocjena u dosadašnjem studiranju i zadovoljstvom sobom kao studentom. Akademski uspjeh je u dosadašnjim istraživanjima ostvario i negativnu (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2003; Laidra, Pullmann i Allik, 2007) i pozitivnu (Musgrave-Marquart, Bromley, i Dalley, 1997; Diseth, 2002; Chowdhury, 2006) vezu s crtom ličnosti neuroticizam. Negativna veza može biti posljedica anksioznosti i straha koji prate pojedinca visoko na neuroticizmu prilikom stresnih situacija kao što je ispitna situacija (Chamorro-Premuzic i Furnham, 2003). Izvedba zadatka može se ugroziti i strategijom usmjerenosti na emocije tokom suočavanja sa strahom od neuspjeha, ali taj isti strah može služiti kao motivator za bolju izvedbu i usmjerenost na zadatak (Diseth, 2002). Što se tiče odgađanja s donošenjem odluka, utvrđeno je kako ono doprinosi lošijem akademskom uspjehu (Ngo, 2016; De Palo i sur., 2017). Studenti koji imaju problema prilikom dodavanja značenja i informacija na prethodno usvojeno znanje, iskustva i stavove, koji ne znaju kako organizirati dostupno vrijeme i gradivo koje se treba naučiti, mogu provesti i previše vremena učeći, a to ih navodi da odgađaju odluke vezane za akademske aktivnosti (De Palo i sur., 2017). Veza između neodlučnosti i akademskog uspjeha dosad nije istraživana te je bilo od praktične vrijednosti ispitati prirodu njihovog odnosa. Nadalje, veza između maksimizacije i akademskog uspjeha također je nedovoljno istražena, a u jednom istraživanju nije dobivena značajna povezanost između te dvije varijable (Leach i Patall, 2013). Statističkom obradom podataka utvrđeno je kako su studenti koji su upisali redovnu

akademska godinu odlučniji i manje skloni traženju alternativa. Isto tako, ispitanici koji imaju niži prosjek ocjena skloniji su traženju alternativa, a ispitanici koji su zadovoljniji sobom kao studentom proživljavaju manje teškoća s odlučivanjem, manje odgađaju donošenje odluka, manje su neurotični i više odlučni. Moguće je kako su odlučniji studenti sigurniji u svoje odluke te prilikom donošenja određene odluke ne proživljavaju negativne emocije koje bi ih sputavale, što se događa nesigurnim pojedincima (Milgram i Tenne, 2000). Traženje alternativa u ovom slučaju možda može biti odraz nesigurnosti u vlastiti izbor i težnje za dodatnim informacijama koje bi osobi omogućile osjećaj veće sigurnosti. Kako taj proces često zna biti iscrpan i neproduktivan (Rim i sur., 2011), moguće je da sama produktivnost na polju akademskih obveza opadne i posljedično dovede do okolnosti koje zatim negativno utječu na ocjene i otežavaju redovan upis nove akademske godine. Veća odlučnost može značiti veću sigurnost u odabir, manje izražen neuroticizam znači manje izražene negativne emocije, a brzo donošenje odluka bez odgađanja, može značiti veću efikasnost i produktivnost, isto kao i manje izražene teškoće odlučivanja. Moguće je da svi pozitivni ishodi ovih aspekata odlučivanja i manje izraženog neuroticizma doprinose subjektivnoj dobrobiti i percepciji sebe kao dobrog studenta. Bitno je za napomenuti kako su sve ove dobivene korelacije, iako značajne, zapravo vrlo niske (vidi Tablica 3 i Tablica 4).

Istraživanja su pokazala kako osobe koje obilježava visoki stupanj neuroticizma imaju problema u domeni donošenja odluka u svakodnevnom životu. Napetost i teškoće prilikom donošenja odluka vežu se s osjećajem nesigurnosti, ranjivosti i brige, a upravo sklonost doživljavanju tih osjećaja karakteristika je neuroticizma. Osobe visoko na dimenziji ove crte ličnosti obilježava nedostatak sigurnosti u sposobnost donošenja ispravnih i mudrih odluka (Milgram i Tenne, 2000). Takve osobe odgađaju donošenje odluka (Beswick i Mann, 1994; Milgram i Tenne 2000), a u ovom istraživanju također je dobiven rezultat koji potvrđuje tu vezu. Izražena samoregulacija omogućava poželjne i adaptivne sposobnosti nužne kako bi se odluke donijele bez nepotrebnog i prekomjernog odgađanja, a neuroticizam otežava i narušava takav konstruktivan i adaptivan proces. Za to su zaslužne njegove facete poput depresije i anksioznosti, koje se reflektiraju u širokom spektru situacija, pa tako i u situaciji kad treba donijeti odluku (Milgram i Tenne, 2000), što se onda manifestira kroz stalno odgađanje donošenja odluka. Načini regulacije negativnih emocija kojima pribjegavaju pojedinci visoko na neuroticizmu u takvim situacijama su izbjegavanje ili odgađanje donošenja odluka (Milgram i Tenne, 2000).

Osobe visoko na neuroticizmu izrazito su neodlučne prilikom donošenja odluka (Jackson, Furnham i Lawty-Jones, 1999; Tamir i Robinson, 2004; Germeijs i Verschueren, 2011). Takav trend potvrđen je i u ovom istraživanju. Moguće je da anksioznost, koja je važno obilježje i neuroticizma i neodlučnosti, objašnjava tendenciju osoba visoko na neuroticizmu da budu neodlučne (Ferrari i Dovidio, 2001). Neurotične i neodlučne osobe dijele i druge zajedničke karakteristike. Frost i Shows (1993) navode kako su osobe koje su pretjerano zabrinute oko mogućnosti da pogriješe i koje sumnjaju u ispravnost i kvalitetu vlastitih odluka i djelovanja, one koje imaju tendenciju biti neodlučne. A upravo takvi su pojedinci visoko na neuroticizmu kad se trebaju suočiti s donošenjem odluke (Milgram i Tenne, 2000).

Nalazi istraživanja koja su se bavila vezom maksimizacije i neuroticizma nekonzistentna su, a mogući razlog tome je što se na maksimizaciju gledalo kao na općenit konstrukt, zanemarujući njezinu trofaktorsku strukturu (Schwartz i sur., 2002). Bitno je napomenuti kako se u istraživanjima koja su u obzir uzela faktore maksimizacije, dobila nalaze koji upućuju na pozitivnu povezanost neuroticizma i faktora traženje alternativa te između neuroticizma i teškoće odlučivanja, dok između neuroticizma i faktora visoki standardi nije dobivena značajna povezanost (Purvis i sur., 2011). U ovom istraživanju dobiveni su identični rezultati, odnosno utvrđena je pozitivna veza između neuroticizma i traženja alternativa te neuroticizma i teškoća odlučivanja, a između neuroticizma i visokih standarda nije utvrđena značajna povezanost. U jednom istraživanju, neuroticizam se pokazao najjačim prediktorom maksimizacije, točnije, njezinog faktora teškoće odlučivanja (Purvis i sur., 2011). Isto tako, maksimizatori izvještavaju o nižim razinama sreće, pokazuju visoke rezultate na skalama neuroticizma i skloniji su žaljenju nakon donesene odluke, u odnosu na nemaksimizatore. Purvis i sur. (2011) pretpostavljaju da dio skale maksimizacije zahvaća stresni proces biranja među alternativama kroz koji prolaze pojedinci visoko na neuroticizmu. Moguće je da je faktor visoki standardi povezan s pozitivnim aspektima perfekcionizma koji osiguravaju osobni uspjeh i visoko samopoštovanje. S druge strane, maksimizatori imaju potrebu istražiti i ispitati sve moguće opcije, a ta potreba reflektira se u faktoru traženje alternativa te se povezuje s negativnim aspektom perfekcionizma koji može rezultirati depresijom i nižim životnim zadovoljstvom.

U ovom istraživanju od interesa je bilo ispitati i veze između različitih aspekata donošenja odluka. Prethodna istraživanja ustanovila su pozitivnu vezu između maksimizacije i odgađanja donošenja odluka (Rim i sur., 2011; Misuraca i sur., 2015).

Misuraca i suradnici (2015) ovu vezu objašnjavaju težnjom maksimizatora da se donese najbolja moguća odluka, a takav pristup donošenju odluka često je popraćen negativnim emocijama, poput straha. Taj strah od donošenja odluke koja ne zadovoljava osobne standarde vodi u proces socijalnog uspoređivanja, koji posljedično usporava proces donošenja odluke. U ovom istraživanju, ispitanici koji odgađaju donošenje odluka skloni su traganju za alternativama i proživljavaju više teškoća prilikom odlučivanja, dok nije nađena veza između odgađanja donošenja odluka i faktora visoki standardi. Taj nalaz u skladu je s istraživanjem Rima i sur., (2011), a oni su nalaze objasnili povezanošću visokih standarada i pozitivnog te adaptivnog funkcioniranja, dok traženje alternativa i teškoće odlučivanja ne pokazuju takvu povezanost, već se vezuju uz neproduktivno ponašanje prilikom odlučivanja.

Nadalje, istraživanja koja su se bavila ispitivanjem konstrukta maksimizacije i neodlučnosti utvrdili su pozitivnu vezu između ta dva konstrukta (Highhouse i sur., 2008; Rassin, 2007). Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako neodlučni pojedinci imaju visoke standarde i prolaze kroz više poteškoća prilikom odlučivanja, a između neodlučnosti i traženja alternativa nije utvrđena veza. Moguće je da neodlučne osobe imaju postavljene visoke standarde zbog kojih mogu biti nesigurni glede optimalnosti i prihvatljivosti odluke koju razmišljaju donijeti. Visoki standardi za njih možda ne uključuju traganje za alternativama jer se mogu oko određene odluke pitati da li ona zadovoljava njihove osobne kriterije, a ako ne zadovoljava osoba se ne mora upuštati u daljnji proces traganja za boljom opcijom. Isto tako, postavljanje visokih standarda i mogući neugodni osjećaj nesigurnosti prilikom njihovog zadovoljavanja znači da nisu pošteđeni teškoća prilikom odlučivanja. Highhouse i sur. (2008) validirali su skalu maksimizacije koja je korištena u ovom istraživanju i ustanovili kako zahvaća mjere koje su same po sebi negativne, a to su elementi izbjegavanja donošenja odluke, neodlučnosti i emocionalne nestabilnosti.

Mnogi istraživači utvrdili su pozitivan odnos između neodlučnosti i odgađanja donošenja odluka (Frost i Shows, 1993; Ferrari i Dovidio, 2000b; Barkley-Levenson i Fox, 2016). No, taj nalaz nije repliciran i u ovom istraživanju, konkretnije, nije utvrđena značajna veza između te dvije varijable. Moguće je da osobe koje odgađaju donošenje odluka ne čine to jer su sami po sebi neodlučni, već žele imati uvid u sve moguće alternative i istražiti sve mogućnosti, što može rezultirati teškoćama prilikom odlučivanja i dužim vremenom potrebnim da se odluka donese. S druge strane, neodlučne osobe za razliku od osoba koje odgađaju donošenje odluka mogu imati postavljene visoke standarde i upravo zbog njih

doživljavati osjećaj nesigurnosti i prolaziti kroz stadije propitkivanja o optimalnosti i prihvatljivosti odluke koju razmišljaju donijeti. To upućuje na teškoće odlučivanja s kojima se potencijalno mogu suočavati. Ukratko, moguće je da odgađanje donošenja odluke rezultira dužim vremenom kako bi se odluka donijela zbog želje za razmatranjem različitih opcija, dok neodlučnost rezultira dužim vremenom kako bi se odluka donijela zbog osjećaja nesigurnosti prilikom razmatranja optimalnosti jednog izbora. Ovakvo objašnjenje dobivenog rezultata u skladu je s ostalim korelacijama među aspektima donošenja odluka koje su utvrđene.

Odgađanje donošenja odluka, maksimizacija sa svoja tri aspekta i neodlučnost teorijski se preklapaju i isprepleću. No, bitno je naglasiti kako provedene korelacijske analize ukazuju na nisku do srednju međusobnu povezanost navedenih konstrukata što daje opravdanje da se koriste zasebno. Ta teoretska sličnost konstrukata s jedne strane, a dobiveni nalazi s druge, idu u prilog činjenici kako je donošenje odluka zaista kompleksan proces.

Mogući nedostaci ovog istraživanja su neravnomjeran omjer muških i ženskih ispitanika, što može stvarati problem prilikom mjerenja crte ličnosti neuroticizam jer su istraživanja pokazala kako žene postižu veće rezultate na skalama koje zahvaćaju tu osobinu (Lynn i Martin, 1997; Costa i sur., 2001). Nadalje, istraživanje je provedeno online te se nije mogla kontrolirati pažnja ispitanika, način odgovaranja- nasumično ili sistematično odgovaranje i motiviranost. Moguće je da i U budućim istraživanjima bilo bi poželjno ispitati odnos akademskog uspjeha s nekim drugim aspektima donošenja odluka, poput sklonosti korištenja heuristika i analitičnog rezoniranja, ali i odnos tih aspekata s već onim uključenima u ovo istraživanje. Konstrukt maksimizacije trebao bi se dodatno validirati i definirati, jer su istraživači nesuglasni i oko njezine definicije i značajki, ali i skale.

6. Zaključci

1. Ispitanici koji su upisali redovnu akademsku godinu 2018/2019 odlučniji su i manje skloni traženju alternativa. Isto tako, ispitanici koji imaju niži prosjek ocjena skloniji su traženju alternativa, a ispitanici koji su zadovoljniji sobom kao studentom proživljavaju manje teškoća s odlučivanjem, manje odgađaju donošenje odluka, manje su neurotični i više odlučni.
2. Ispitanicima koji imaju izraženu crtu ličnosti neuroticizam treba više vremena da donesu odluku te su ujedno skloniji traženju alternativa, ali i nailaze na teškoće prilikom odlučivanja. Isto tako, ispitanici koji imaju više izražen neuroticizam, ujedno su više i neodlučni.
3. Ispitanici kojima treba više vremena da donesu odluku skloniji su traženju alternativa i proživljavaju više teškoća prilikom donošenja odluka. Nadalje, ispitanici koji su neodlučniji imaju više standarde i proživljavaju teškoće prilikom donošenja odluka.

7. Literatura:

- Barkley-Levenson, E. E. i Fox, C. R. (2016). The surprising relationship between indecisiveness and impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 90, 1–6.
- Beattie, J., Baron, J., Hershey, J. C., i Spranca, M. D. (1994). Psychological determinants of decision attitude. *Journal of Behavioral Decision Making*, 7(2), 129–144.
- Beswick G. i Mann L. (1994). State orientation and procrastination. U: Kuhl K., Beckmann J. (Ur.) *Volition and Personality: Action Versus State Orientation* (str. 391-396), Gottingen: Hogrefe and Huber.
- Bouchard, G., Lussier, Y., i Sabourin, S. (1999). Personality and marital adjustment: Utility of the five-factor model of personality. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 651–660.
- Costa, Jr., Paul T., McCrae, R. R., Zonderman, A. B., Barbano, H. E., Lebowitz, B. i Larson, D. M. (1986). Cross-sectional studies of personality in a national sample: II. Stability in neuroticism, extraversion, and openness. *Psychology and Aging*, 1(2), 144-149.
- Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1987). Neuroticism, somatic complaints and disease: Is the bark worse than the bite. *Journal of Personality* 55, 299–316.
- Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653–665.
- Costa, P. T., Terracciano, A, McCrae R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 322–331.
- Chamorro-Premuzic, T. i Furnham, A. (2003). Personality predicts academic performance: Evidence from two longitudinal samples. *Journal of Research in Personality*, 37, 319–338.

- Chowdhury, M. (2006). Students' Personality Traits and Academic Performance: A Five Factor Model Perspective. *College Quarterly*, 6(3).
- Crites, J. O. (1969). *Vocational psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Dalal, D. K., Diab, D. L., Zhu, X. S. i Hwang, T. (2015). Understanding the Construct of Maximizing Tendency: A Theoretical and Empirical Evaluation. *Journal of Behavioral Decision Making*, 28(5), 437–450.
- De Palo, V., Monacis, L., Miceli, S., Sinatra, M. i Di Nuovo, S. (2017). Decisional Procrastination in Academic Settings: The Role of Metacognitions and Learning Strategies. *Frontiers in Psychology*, 8.
- De Raad, B. i Schouwenburg, H. C. (1996). Personality in learning and education: a review. *European Journal of Personality*, 10(5), 303–336.
- Di Fabio, A. (2006). Decisional procrastination correlates: personality traits, self-esteem or perception of cognitive failure?. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6(2), 109-122.
- Diseth, Age. (2003). Personality and approaches to learning as predictors of academic achievement. *European Journal of Personality*, 17(2), 143–155.
- Eysenck, H. J. i Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual for the Eysenck Personality Questionnaire*. London: Hodder & Stoughton.
- Eysenck H. J. i. Eysenck S. B. G: *Priručnik za Eysenckove skale ličnosti (EPS - odrasli)*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 1994.
- Fabio, A. D., Palazzeschi, L., Asulin-Peretz, L. i Gati, I. (2012). Career Indecision Versus Indecisiveness. *Journal of Career Assessment*, 21(1), 42–56.
- Ferrari, J. R. i Dovidio J. R. (2000a). Examining Behavioral Processes in Indecision: Decisional Procrastination and Decision-Making Style. *Journal of Research in Personality* 34(1), 127-137.

- Ferrari, J. R. i Dovidio, J. F. (2000b). Information search processes by indecisives: Individual differences in decisional procrastination. *Journal of Research in Personality*, 34, 127–137.
- Ferrari, J. R., i Dovidio, J. F. (2001). Behavioral information search by indecisives. *Personality and Individual Differences*, 30(7), 1113–1123.
- Frost, R. O., i Shows, D. L. (1993). The nature and measurement of compulsive indecisiveness. *Behaviour Research and Therapy*, 31, 683–692.
- Gati, I., Gadassi, R., Saka, N., Hadadi, Y., Ansenberg, N., Friedmann, R. i Asulin-Peretz, L. (2010). Emotional and Personality-Related Aspects of Career Decision-Making Difficulties: Facets of Career Indecisiveness. *Journal of Career Assessment*, 19(1), 3–20.
- Gattis, K. S., Berns, S., Simpson, L. E. i Christensen A. (2004). Birds of a feather or strange birds? Ties among personality dimensions, similarity, and marital quality. *Journal of Family Psychology*, 18, 564–574.
- Germeijs, V. i Verschueren, K. (2011). Indecisiveness and Big Five personality factors: Relationship and specificity. *Personality and Individual Differences*, 50(7), 1023–1028.
- Germeijs, V. i De Boeck, P. (2002). A measurement scale for indecisiveness and its relationship to career indecision and other types of indecision. *European Journal of Psychological Assessment*, 18, 113–122.
- Germeijs, V. i De Boeck, P. (2003). Career indecision: Three factors from decision theory. *Journal of Vocational Behavior*, 62, 11–25.
- Harriott, J. S., Ferrari, J. R. i Dovidio, J. F. (1996). Distractibility, daydreaming and self-critical cognitions as determinants of indecision. *Journal of Social Behavior & Personality*, 11(2), 337–344.

- Highhouse, S. E., Diab, D. L. i Gillespie, M. A. (2008). "Are Maximizers Really Unhappy? The Measurement of Maximizing Tendency". *Judgment and Decision Making*, 3(5), 364–370.
- Jackson, C. J., Furnham, A. i Lawty-Jones, M. (1999). Relationship between indecisiveness and neuroticism: the moderating effect of a tough-minded culture. *Personality and Individual Differences*, 27(4), 789–800.
- Judge, T. A., Higgins, C. A., Thoresen, C. J. i Barrick M. R. (1999). The big five personality traits, general mental ability, and career success across the life span. *Personnel Psychology*, 52, 621–652.
- Kahneman, D. i Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decisions under risk. *Econometrika*, 47, 263-291.
- Khan, A. A., Jacobson, K. C., Gardner, C. O., Prescott, C. A. i Kendler, K. S. (2005). Personality and comorbidity of common psychiatric disorders. *British Journal of Psychiatry*, 186, 190–196.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Laidra, K., Pullmann, H. i Allik, J. (2007). Personality and intelligence as predictors of academic achievement: A cross-sectional study from elementary to secondary school. *Personality and Individual Differences*, 42(3), 441–451.
- Lavee, Y. i Ben-Ari, A. (2004). Emotional Expressiveness and Neuroticism: Do They Predict Marital Quality? *Journal of Family Psychology*, 18(4), 620-627.
- Leach, J. K. i Patall, E. A. (2013). Maximizing and Counterfactual Thinking in Academic Major Decision Making. *Journal of Career Assessment*, 21(3), 414–429.
- Love, R. W. B. (2009). *Maximizing and relationships*. Diplomski rad. University of Texas at Austin: Faculty of the Graduate School.
- Lynn, R. i Martin, T. (1997). Gender Differences in Extraversion, Neuroticism, and Psychoticism in 37 Nations. *The Journal of Social Psychology*, 137(3), 369–373.

- Ngo, M.N. (2016). Eliminating Plagiarism in Programming Courses through Assessment Design. *International Journal of Information and Education Technology*, 6(11), 873.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B. i Schutte, N. S. (2005). The relationship between the five- factor model of personality and symptoms of clinical disorders: A meta-analysis. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27, 101–114.
- McKenzie, J. (1989). Neuroticism and academic achievement: The Furneaux factor. *Personality and Individual Differences*, 10, 509–515.
- Milgram, N. A., Mey-Tal, G. i Levison, Y. (1998). Procrastination, generalized or specific, in college students and their parents. *Personality and Individual Differences*, 25, 297–316.
- Milgram, N. A. i Tenne, R. (2000). Personality correlates of decisional and task avoidant procrastination. *European journal of Personality*, 14(2), 141-156.
- Misuraca, R., Faraci, P., Gangemi, A., Carmeci, F. A. i Miceli, S. (2015). The Decision Making Tendency Inventory: A new measure to assess maximizing, satisficing, and minimizing. *Personality and Individual Differences*, 85, 111–116.
- Murray, S. L., Holmes, J. K. i Griffin, D. W. (1996). The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 79 –98.
- Musgrave-Marquart, D., Bromley, S. P. i Dalley, M. B. (1997). Personality, academic attribution, and substance use as predictors of academic achievement in college students. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12, 501–511.
- Patalano, A. L. i Wengrovitz, S. M. (2007). Indecisiveness and response to risk in deciding when to decide. *Journal of Behavioral Decision Making*, 20(4), 405–424.
- Payne, J. W., Bettman, J. R. i Johnson, E. J. (1993). *The adaptive decision maker*. New York: Cambridge University Press.

- Predrijevac, N. (2017). *Ličnost i individualne razlike u odgađanju odluka*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Purvis, A., Howell, R. T. i Iyer, R. (2011). Exploring the role of personality in the relationship between maximization and well-being. *Personality and Individual Differences*, 50(3), 370–375.
- Rassin, E. (2007). A psychological theory of indecisiveness. *Netherlands Journal of Psychology*, 63(1), 2–13.
- Rim, H. B., Turner, B. M., Betz, N. E. i Nygren, T. E. (2011). Studies of the dimensionality, correlates, and meaning of measures of the maximizing tendency. *Judgment and Decision Making*, 6(6), 565–579.
- Roberts, B. W. i Mroczek, D. (2008). Personality Trait Change in Adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, 1(17), 31-35.
- Salomone, P. R. (1982). Difficult cases in career counseling: II – The indecisive client. *Personnel and Guidance Journal*, 60, 496–500.
- Saulsman, L. M. i Page A. C. (2005). The five-factor model and personality disorder empirical literature: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 23(8), 1055-1085.
- Schwartz, B. (2000). Self-determination – the tyranny of freedom. *American Psychologist*, 55, 79-88.
- Spunt, R. P., Rassin, E. i Epstein, L. M. (2009). Aversive and avoidant indecisiveness: Roles for regret proneness, maximization, and BIS/BAS sensitivities. *Personality and Individual Differences*, 47(4), 256-261.
- Schwartz, B., Ward, A., Monterosso, J., Lyubomirsky, S., White, K. i Lehman, D. R. (2002). Maximizing versus satisficing: Happiness is a matter of choice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1178-1197.

- Tamir, M. i Robinson, M. D. (2004). Knowing Good From Bad: The Paradox of Neuroticism, Negative Affect, and Evaluative Processing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(6), 913-925.
- Turkan, D. (2015). *Maksimizacija, žaljenje i donošenje odluka*. Diplomski rad. Rijeka: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.
- Urdan, T. i Midgley, C. (2001). Academic Self-Handicapping: What We Know, What More There is to Learn. *Educational Psychology Review*, 13(2).
- Van Eerde, W. (2003). A meta-analytically derived nomological network of procrastination. *Personality and individual differences*, 35(6), 1401-1418.
- Watson, D., Clark, L. A. i Harkness, A. R. (1994). Structures of personality and their relevance to psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 18–31.
- Weinstein, C. E. i Palmer, D. R. (2002). *Learning and Study Strategies Inventory (LASSI): User's Manual*. 2. Clearwater, FL: H & H Publishing.
- Weiss, A., Bates, T. C. i Luciano, M. (2008). Happiness is a personal(ity) thing: The genetics of personality and wellbeing in a representative sample. *Psychological Science*, 19, 205–210.